

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора

Фрицюк Валентини Анатоліївни

про дисертацію **Гапон-Байди Людмили Володимирівни**

«Формування проєктної компетентності у майбутніх фахівців творчих спеціальностей в умовах сталого розвитку»

на здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)

Аналіз дисертаційної роботи, публікацій Гапон-Байди Людмили Володимирівни дає змогу зробити узагальнені висновки щодо актуальності дослідження, обґрунтованості основних наукових положень, достовірності отриманих результатів, теоретичного і практичного значення, а також констатувати відсутність порушень здобувачкою академічної доброчесності у процесі дослідження.

Актуальність теми виконаної роботи

та її зв'язок із планами відповідних галузей науки

Актуальність виконаного Л. В. Гапон-Байдою дослідження зумовлена тим, що сучасний етап розвитку та реформування професійної освіти в Україні має пріоритетним завданням якісну підготовку висококваліфікованих, мобільних фахівців, здатних швидко реагувати на виклики суспільства та запити стейкхолдерів. Тому основний вектор у підготовці майбутніх фахівців творчих спеціальностей має бути спрямований не лише на їхні знання, уміння і навички, а на формування системи ключових компетентностей у сфері їхньої майбутньої професійної діяльності, зокрема, професійної компетентності, важливою складовою якої є проєктна компетентність. Адже готовність майбутніх фахівців творчих спеціальностей до активних дій у фаховій царині визначається наявністю професійних знань і досвіду реалізації відповідних проєктів. Саме тому, формування проєктної компетентності є одним із важливих орієнтирів у системі підготовки майбутніх фахівців творчих спеціальностей, оскільки саме рівень її сформованості впливає певною мірою на конкурентоспроможність і успішність випускників на сучасному ринку праці. Тому нині, в період освітніх реформ проєктна компетентність майбутніх фахівців творчих спеціальностей є особливо важливою професійною якістю. Актуальність дослідження Л. В. Гапон-Байди значно посилює те, що формування досліджуваної якості здійснювалося в умовах сталого розвитку, за якого економічне зростання, матеріальне виробництво і споживання відбуваються в межах, що їх визначає здатність екосистем до самовідновлення.

Дисертацію виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідних робіт Київського національного університету технологій та дизайну: «Інноваційні технології та сучасні методи підготовки фахівців для професійної освіти» (державний реєстраційний номер 0120U102353 шифр 6-1/20).

Тему дисертації затверджено Вченою радою Київського національного університету технологій та дизайну (протокол №1 від 05.08.2024 року).

Найбільш істотні наукові результати дослідження

Уперше у вітчизняній педагогічній науці виконане комплексне дослідження проблеми формування проєктної компетентності у майбутніх фахівців творчих спеціальностей в умовах сталого розвитку. Найбільш істотними, на нашу думку, у дослідженні є:

– визначення основних складових проєктної компетентності майбутніх фахівців творчих спеціальностей, що відповідають трьом аспектам сталого розвитку: наукової (пов'язаної з економічним аспектом), творчої (суспільним), технологічної (екологічним);

– розроблення структурно-функціональної моделі формування проєктної компетентності у майбутніх фахівців творчих спеціальностей в умовах сталого розвитку;

– розроблення методики формування проєктної компетентності майбутніх фахівців творчих спеціальностей в умовах сталого розвитку, яка полягає у самостійній розробці студентами творчих проєктів за тематикою навчання на основі п'яти етапів проєктування та семи елементів дизайн-проєкту.

Достовірність та обґрунтованість отриманих наукових результатів

Наукові положення, висновки, викладені в дисертації Гапон-Байди Людмили Володимирівни, підтверджені аналізом на загальнофілософському, загальнонауковому, конкретнонауковому рівнях.

Для обґрунтування авторських визначень «проєктна компетентність», «проєктна компетентність майбутніх фахівців творчих спеціальностей в умовах сталого розвитку», визначення факторів впливу та умов формування проєктної компетентності за рахунок опанування основних елементів дизайн-проєкту дослідниця опрацювала психологічну, педагогічну, методичну літературу (на сторінках дисертації наявні покликання на 196 найменувань, з них 129 – іноземними мовами).

Заплановані дослідницькі завдання дисертантка виконувала, застосовуючи теоретичні, емпіричні (спостереження, анкетування, тестування, педагогічний експеримент), а також статистичні методи для обробки отриманих даних та перевірки достовірності отриманих результатів.

Перебіг наукового пошуку, висновки дослідження представлено на науково-практичних конференціях різних рівнів, у тому числі міжнародних («Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи» (Хмельницький, 2021); «Стан та перспективи розвитку культурологічної науки» (Миколаїв, 2022); «Сучасні погляди та актуальні проблеми педагогічної освіти» (Львів, 2024); «Технологічна і професійна освіта: проблеми і перспективи» (Глухів, 2024); XVI International Conference on Mathematics, Science and Technology Education (ICon-MaSTEd 2024) (Кривий ріг, 2024)); всеукраїнських (II Всеукраїнська науково-практична конференція «Інноваційні практики наукової освіти» (Київ, 2022)); міжнародних педагогічно-мистецьких читаннях – Бойчуківські читання (Київ, 2021); XIX Міжнародні педагогічно-мистецькі читання пам'яті професора О. П. Рудницької «Неперервна педагогічна освіта XXI століття» (Київ, 2021), оприлюднені у 13 наукових працях. Практична цінність роботи полягає у впровадженні в освітній процес авторських

навчальних програм та навчально-методичного комплексу з формування проєктної компетентності майбутніх фахівців творчих спеціальностей в умовах сталого розвитку, зокрема, в освітню практику закладів вищої освіти впроваджено: матеріали для самостійної роботи здобувачів; бланки розробки проблемно-цільового етапу проєкту та технічного завдання, а також аналізу, оцінювання творчого доробку відомих дизайнерів та об'єктів проєктування одногрупників; рефлексійні щоденники; таблиці методів та засобів формування елементів дизайн-проєкту на кожному етапі проєктування; поурочні опитувальники; вправи на розвиток рефлексії та для посилення комунікації між одногрупниками та викладачами тощо.

Результати дисертаційної роботи впроваджено в освітній процес Київського національного університету технологій та дизайну під час вивчення дисципліни «Креативні технології навчання», Інституту комп'ютерно-інформаційних технологій та дизайну МАУП в процес вивчення обов'язкової дисципліни «Дизайн-проєктування», Відокремленого підрозділу «Миколаївська філія Київського національного університету культури і мистецтв». Наявні відповідні довідки.

Оцінка змісту дисертації та її завершеності

Дисертація містить анотації українською та англійською мовами, вступ, 4 розділи, висновки до розділів, загальні висновки, список використаних джерел, додатки. Усі структурні елементи роботи є взаємопов'язаними й спрямованими на системний аналіз проблеми. Подані в роботі 34 таблиці, 32 рисунки, додатки унаочнюють виконання завдань дослідження. Загальний обсяг дисертації становить 319 сторінок, обсяг основного тексту з літературою складає 229 сторінок, що відповідає вимогам МОН України до дисертацій доктора філософії.

У вступі аргументовано актуальність теми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання дослідження, окреслено методи, експериментальну базу дослідження; представлено наукову новизну, практичне значення, подано особистий внесок, відомості про апробацію й упровадження результатів.

Аналіз змісту публікацій Гапон-Байди Людмили Володимирівни, що відображені в тексті дисертації, дає підстави зробити висновок про достовірність отриманих результатів. Серед 13 публікацій наявні 5 статей у наукових фахових виданнях України; 6 робіт засвідчують апробацію матеріалів дослідження на міжнародних та українських наукових конференціях тощо. У працях, написаних у співавторстві, доробок здобувача визначено.

У першому розділі «Стан та проблеми підготовки майбутніх фахівців до застосування проєктних технологій» проаналізовано базові поняття дослідження; описано підготовку майбутніх фахівців творчих спеціальностей до проєктування як складову методичної системи професійної підготовки; схарактеризовано нормативні вимоги до підготовки бакалаврів; описано особливості професійної освіти в умовах сталого розвитку; схарактеризовано компетентності, якими мають володіти майбутні фахівці в умовах сталого розвитку; описано метод проєктів у професійній освіті, зокрема, сутність методу, основні елементи дизайн-проєкту, сім практик викладання на основі «Золотого» стандарту.

Позитивним є те, що на початку першого підрозділу дисертанткою чітко визначено понятійний апарат дослідження, що унеможливило у процесі подальшого сприйняття дисертації виникненню неузгодженого розуміння, подвійних тлумачень тих чи інших термінів тощо. Доцільною, на нашу думку, була характеристика вимог до підготовки фахівців творчих спеціальностей і визначення місця проєктної компетентності в їхній професіограмі.

Доречним у контексті дослідження вважаємо поданий аналіз стандартів вищої освіти України за спеціальностями 022 Дизайн, 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація та 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) ступеня вищої освіти бакалавр за такими аспектами, як «Основна концепція освітніх програм», «Призначення об'єктів професійної діяльності» та «Результати навчання», що дало змогу дисертантці проаналізувати майбутні посади здобувачів творчих спеціальностей з точки зору необхідності володіння проєктною компетентністю для майбутньої професійної діяльності. На підставі здійсненого аналізу дисертантка робить висновок, що попри те, що вказані стандарти вищої освіти так чи інакше спрямовані на формування проєктної компетентності майбутніх фахівців, однак вони не торкаються при цьому умов сталого розвитку. Цілком можна погодитися з висновком дисертантки про те, що саме ці фахівці покликані вдосконалювати світ новими ідеями та винаходами, задовольняючи потреби суспільства, але водночас зберігаючи екологію. Важливо починаючи вже з першого курсу спрямовувати свідомість здобувачів освіти на переробку продуктів та збереження довкілля, створювати об'єкти професійної діяльності з урахуванням можливостей їхньої подальшої переробки. Тобто, проблема формування проєктної компетентності майбутніх фахівців творчих спеціальностей в умовах сталого розвитку набуває дещо іншої вагомості і спрямованості. Тому цілком логічним є поданий у розділі матеріал про особливості організації професійної освіти в умовах сталого розвитку.

Імпонує глибока характеристика дисертанткою самої проблеми сталого розвитку, зокрема, акцент на тому, що сталість передбачає, що ресурси є обмеженими, їх варто використовувати консервативно та розумно з огляду на довгострокові пріоритети й наслідки способів використання ресурсів. І схвально, що саме через призму цих вимог дисертантка пропонує розв'язання проблеми формування проєктної компетентності майбутніх фахівців творчих спеціальностей.

Матеріал розділу є досить насиченим та інформативним, зокрема, детально описано цілі сталого виробництва, екологічні цілі, ключові пункти Зеленої стратегії сталого виробництва та споживання тощо, що уможливило формулювання дисертанткою висновку про те, що прагнення до забезпечення сталого виробництва важливо формувати у свідомості та практиці майбутніх фахівців творчих спеціальностей ще під час їхньої професійної підготовки у ЗВО.

Заслуговує на схвалення те, що авторка дослідження наводить як приклад серед вітчизняних закладів освіти, які дотримуються та впроваджують ідею сталого розвитку, організацію освітнього процесу в Київському національному університеті технологій та дизайну, що свідчить про наявність відповідного середовища до проведення дослідження.

Цілком виправданим є визначення компетентностей, якими мають володіти майбутні фахівці творчих спеціальностей в умовах сталого розвитку, однією з яких визначено проєктну компетентність.

Подана авторкою дисертації характеристика методу проєктного навчання є повною і вичерпною. Цікавими й інформативними є описані дисертанткою окремі варіанти й способи організації проєктного навчання, зокрема сім практик викладання на основі «Золотого» стандарту дизайн-проєктування.

У другому розділі «Методи та методики дослідження» проаналізовано методику та структуру дослідження; описано методики опитування, визначення основних елементів дизайн-проєкту, визначення переважаючих стилів навчання; схарактеризовано методику проведення педагогічного експерименту (констатувальний, формувальний та коригувальний етапи), подано статистичну обробку отриманих результатів, перевірку надійності тесту, визначення репрезентативних показників для вибірки, порівняння показників між вибірками.

Заслугове на схвалення ідея дисертантки формування проєктної компетентності майбутніх фахівців творчих спеціальностей за рахунок опанування ними основних елементів дизайн-проєкту, оскільки, на думку автора, це забезпечить здатність здобувачів застосовувати навички проєктування у професійній діяльності щодо виробництва продукту праці в умовах сталого розвитку (економічність, функціональність, екологічність виробу) та практичної творчості (адаптувати продукт до запитів споживача й вимог ринку праці).

У другому розділі вперше представлено визначені дисертанткою педагогічні умови, дотримання яких сприяє формуванню проєктної компетентності майбутніх фахівців творчих спеціальностей. Вони є достатньо переконливими, оскільки, безумовно, позитивний впливає на розвиток досліджуваної якості здійснює спеціальне освітнє середовище, що передбачає довірливі стосунки між викладачем і студентами, надання студентам самостійності, організація навчання на основі п'яти етапів проєктування; обов'язковий зворотний зв'язок після кожного заняття тощо; розвиток мотивації студентів до проєктування; організація проєктної діяльності відповідно до навчальних переваг здобувачів, що передбачає визначення переважаючих стилів навчання; організація проєктного навчання з орієнтацією на розвиток трьох його складових: наукової, творчої, технологічної; розвиток рефлексії майбутніх фахівців творчих спеціальностей.

У розділі подано методики, які використовувалися на констатувальному етапі дослідження, з-поміж яких заслугове на увагу авторська анкета, яка містить 49 запитань і спрямована на оцінку того, наскільки добре студенти розуміють сутність і важливість окремих елементів дизайн-проєкту.

Варто відзначити оригінальний підхід до організації поетапно експериментального дослідження, який полягає в тому, що дисертанткою було використано не лише констатувальний і формувальний етапи, які наявні в переважній більшості дисертаційних досліджень за цією спеціальністю, а й коригувальний етап, що в даному випадку є цілком логічним і виправданим кроком.

Варто відзначити, що програма проведення формувального етапу педагогічного експерименту описана в розділі досить детально і послідовно, з характеристикою не лише респондентів, які брали участь у дослідженні, а й конкретних навчальних дисциплін і тем, упродовж вивчення яких здійснювалося експериментальне навчання. Зазначимо коректність застосування методів статистичної обробки результатів дослідження, зокрема, перевірка надійності авторської анкети за допомогою коефіцієнта альфа-Кронбаха, використання U-критерію Манна-Уїтні, що застосовується для порівняння двох незалежних вибірок, коли вони мають мало даних або не відповідають нормальному розподілу.

У *третьому розділі* «Зміст і методика підготовки до застосування проєктних технологій у професійній діяльності» розкрито особливості формування проєктної компетентності у майбутніх фахівців творчих спеціальностей саме в умовах сталого розвитку; схарактеризовано виклики та вимоги сталого розвитку, складові проєктної компетентності в умовах сталого розвитку; описано сучасний стан підготовки фахівців творчих спеціальностей, подано програмні результати навчання за спеціальностями 023, 022, 015; простежено розвиток окремих складових за вказаними спеціальностями; описано метод проєктів як основний інструментарій формування проєктної компетентності, обґрунтовано використання методу проєктів, концепцію формування проєктної компетентності, подано структурно-функціональну модель формування проєктної компетентності.

Особливістю дисертації є той факт, що дисертантка не просто досліджувала формування проєктної компетентності майбутніх фахівців творчих спеціальностей в процесі їхньої професійної підготовки, а здійснювала цей процес з урахуванням потреб і умов сталого розвитку. Тому цілком закономірно, що в роботі приділена значна увага характеристиці усіх аспектів сталого розвитку. Так, дисертанткою констатовано, що значна частина компаній, що виготовляють сучасну продукцію, застосовують ідеї сталого розвитку в процес розробки, створення сталого продукту. Тому ці компанії зацікавлені у підготовці фахівців, які здатні працювати в умовах сталого розвитку, що вкотре доводить актуальність дослідження.

Спираючись на глибоке вивчення теоретичних джерел з проблеми дослідження дисертантка доходить висновку, що майбутні фахівці творчих спеціальностей під час розробки та виготовлення продуктів професійної діяльності мають застосовувати не лише аспекти (складові) сталого розвитку, а й враховувати сім цілей зеленої стратегії, враховуючи позачасовість дизайну та довговічність матеріалів, екологічність виробу й матеріалів, економічні витрати, чесність під час створення виробу й врахувати можливість подальшої переробки виробу у випадку, якщо річ втратить актуальність або пошкодиться.

Заслуговує на схвалення описана в третьому розділі авторська структурно-функціональна модель формування проєктної компетентності майбутніх фахівців творчих спеціальностей в умовах сталого розвитку (3.3.3). Вона відповідає всім вимогам до створення таких моделей, є досить повною, інформативною, змістовною, такою, що послідовно й логічно відображає увесь процес формування проєктної компетентності майбутніх фахівців творчих спеціальностей від концептуально-цільового блоку, тобто, мети, завдань,

методологічних підходів (визначення яких сумнівів не викликає, а саме: комплексного, системного, діяльнісного, компетентнісного, особистісно-орієнтованого), принципів (об'єктивності, всебічності, сутнісного аналізу, єдності історичного і логічного, детермінізму, єдності зовнішніх впливів та внутрішніх умов, активної діяльності особистості, поєднання суцього і належного), через змістовий блок (зміст формування проєктної компетентності, аудиторна і самостійна робота), організаційний блок (етапи формування проєктної компетентності майбутніх фахівців творчих спеціальностей, методичне забезпечення, а саме, форми, методи, засоби і педагогічні умови формування досліджуваної якості) до результативного блоку, що містить структурні компоненти проєктної компетентності майбутніх фахівців творчих спеціальностей, критерії, рівні досліджуваної якості та прогнозований результат.

У четвертому розділі «Експериментальна перевірка ефективності розробленої методики формування проєктної компетентності в умовах сталого розвитку» представлено результати констатувального етапу експерименту, результати попередніх тестів констатувального експерименту, результати фінальних тестів констатувального експерименту; схарактеризовано ефективність використаної методики проєктного навчання в констатувальному експерименті, вплив індивідуальних стилів навчання студентів, переважаючі стилі навчання учасників експерименту, різницю між стилями викладачів та студентів; описано методику розвитку рефлексії у проєктному навчанні, формувальний та коригувальний етапи експерименту, передумови проведення формувального експерименту, результати формувального експерименту, висновки про ефективність формувального експерименту.

Авторською знахідкою є розроблена та реалізована в ході проведеного експериментального дослідження методика формування проєктної компетентності майбутніх фахівців творчих спеціальностей, яка передбачає: синхронний та рівномірний розвиток трьох складових професійної діяльності (наукової, творчої та технологічної); систему зворотного зв'язку для динамічного коригування навчальних дій; розробку творчих проєктів на основі п'яти етапів проєктування та опануванні семи елементів дизайн-проєкту; застосування відповідної системи оцінювання.

Заслужують на схвалення розроблені дисертанткою й подані в четвертому розділі рекомендації щодо експериментального навчання за розробленою методикою формування проєктної компетентності майбутніх фахівців творчих спеціальностей в умовах сталого розвитку. Вони є доцільними, оригінальними й мають практичне значення, оскільки сформульовані на підставі результатів проведеного дослідження.

Додатки («Питання анкети для опитування», «Розгорнутий план-конспект занять», «План навчання за методом проєктів на навчальний період», «Оцінювання діяльності студентів», «Титульний аркуш оформлення творчого проєкту», «Бланки оформлення етапів», «Бланки опитування в рамках окремих блоків та етапів», «Бланк оформлення проблемно-цільового етапу проєкту», «Бланк оформлення технічного завдання», «Бланк оформлення рефлексійного щоденника», «Формування елементів дизайн-проєкту на етапах розробки технічного завдання, практичної реалізації, попереднього перегляду та

загальної презентації», «Кількість ПРН та розподіл їх впливу у розрізі окремих дисциплін», «Навчальний план формувального експерименту», «Бланк аналізу та оцінювання фірмового стилю закладу/компанії», «Бланк аналізу плакатів сучасних дизайнерів на тему «Ресайклінг»», «Бланк оцінювання розроблених об'єктів рекламної продукції ІКІТД одnogrupниками», «Бланк оцінювання розробленої серії плакатів на тему «Ресайклінг»», «Розробки методів та способів формування елементів дизайн-проєкту на кожному занятті») поглиблюють уявлення про перебіг дослідницької роботи. Висновки до розділів дисертації, загальні висновки загалом відображають перебіг наукового пошуку. На основі аналізу структури та змісту дисертації приходимо до висновку, що поставлені завдання в цілому виконані, мета дослідження досягнута.

Дотримання академічної доброчесності, відповідність анотації основним положенням дисертації

Аналіз тексту дисертаційної роботи дає підстави зробити висновок, що здобувачка дотримувалася загальних вимог та вимог академічної доброчесності. В основному тексті автором оформлено покликання на використані монографічні праці, періодичні видання, документи тощо. Анотація відображає поетапність вирішення мети і завдань дисертації. Текст анотацій українською та англійською мовами є ідентичним.

Дискусійні положення і зауваження до змісту дисертації

1. Отримані результати дослідження були б більш репрезентативними, на нашу думку, якби їх можна було порівняти з даними контрольної групи, тобто, якби дисертанткою був використаний паралельний експеримент, а не послідовний,

2. У розділі 4 описано визначення переважаючих стилів навчання студентів творчих спеціальностей. У науковій новизні дослідження також вказано, що для формування проєктної компетентності необхідно враховувати переважаючі стилі навчання здобувачів. Вважаємо, що про необхідність визначення переважаючих стилів навчання студентів творчих спеціальностей доцільно було б сказати в одному із завдань дослідження.

3. У підрозділі 4.4 в рекомендаціях щодо експериментального навчання за розробленою методикою формування проєктної компетентності у фахівців творчих спеціальностей в умовах сталого розвитку дисертанткою вказано, що перед початком проєктного навчання необхідно провести серед студентів опитування за методикою Фелдера-Соломан щодо визначення переважаючих стилів навчання. Такі рекомендації спростили б можливість їх застосування, якби ця та інші методики діагностики були подані автором у додатках.

4. Практичне впровадження результатів дослідження можна було б розширити завдяки виданню методичних рекомендацій чи навчально-методичного посібника щодо формування проєктної компетентності фахівців творчих спеціальностей в умовах сталого розвитку, в яких містилися б авторські напрацювання, розроблена методика, рекомендації з 4.4 тощо. Таке видання було б суттєвим доповненням до розробленого дисертанткою навчально-методичного комплексу з формування проєктної компетентності.

5. Робота містить окремі неточності, стилістичні і граматичні огріхи, як наприклад, використання терміну «глава» замість «розділ», «підрозділ» (с. 89 та ін.) тощо.

Висловлені зауваження і побажання мають рекомендаційний характер, а тому не знижують наукової і практичної цінності й загальної позитивної оцінки дисертації, в якій здійснено цілісне дослідження наукової проблеми формування проєктної компетентності майбутніх фахівців творчих спеціальностей в умовах сталого розвитку.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

Дисертація Гапон-Байди Людмили Володимирівни на тему «Формування проєктної компетентності у майбутніх фахівців творчих спеціальностей в умовах сталого розвитку», що представлена на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності у галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями), є структурно завершеним, самостійним науковим дослідженням.

Робота характеризується новизною, теоретичним і практичним значенням, відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. №44, наказу Міністерства науки і освіти України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації».

Гапон-Байда Людмила Володимирівна заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями).

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки і
освітнього менеджменту
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського

Фрицюк В.А.